herpy

LACERTIDER

Smaragdödla

Lacerta viridis

Lacerta viridis är en stor, smal och dagaktiv ödla från Öst- och Sydösteuropas varma, soliga sluttningar och buskage, med grön kropp, svarta fläckar och en svans som utgör två tredjedelar av längden. Arten blir 25-40 cm, lever av insekter och andra smådjur och kräver sol, ett stort terrarium eller ett terrarium utomhus och en kall vintervila.

Familj: Lacertidae Engelska: Eastern Green Lizard

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**25-40 cm** total längd inkl. svans
Livslängd	**5-10 år**
Aktiv	**På dagen**
Levnadssätt	**Klipplevande och marklevande**
Biotop	**Klippterräng och tempererad skog och äng**
Svårighetsgrad	**Viss erfarenhet**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**150 × 60 × 75 cm** L × B × H för 2 vuxna djur
Temperatur, dag	**22-30 °C**
Värmeplats	**38-45 °C**
Temperatur, natt	**12-18 °C**
Luftfuktighet	**40-60 %**
Vatten	**Vattenskål**
UVB	**Rekommenderas** Fergusonzon 3
Vintervila	**4-6 °C** 8-12 veckor
Föda	**Insekter och maskar/sniglar**
Hålls	**Ensamma, parvis eller en hane med flera honor**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Könsmogen	**12-36 mån.**
Kullstorlek	**4-24 ägg**
Kullar per år	**1-2**
Inkubation	**70-100 dagar** vid 26-28 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Ej listad**
EU-bilaga	**Ej listad**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Lacerta viridis är en av Europas största ödlor. Kroppen är smal, huvudet långt, och de vuxna djuren är glänsande gröna. Svansen utgör omkring två tredjedelar av den totala längden och kan, liksom hos andra ödlor, kastas av vid fara. Den växer ut igen, men med en broskstav i stället för nya kotor. Kroppen (nos till kloak) blir typiskt upp till 13 cm. Vuxna djur blir 25-40 cm långa, omkring 35 cm i Mellaneuropa och 40 cm eller mer i Sydeuropa.

De vuxna djuren är gröna med mer eller mindre tydliga svarta prickar och har en buk utan fläckar. Hanen har blå strupe, åtminstone under parningstiden, och större huvud, kraftigare lårporer och bredare svansrot än honan. Honan är ofta ljusare grön, vissa med ljusa linjer längs ryggen. Nykläckta ungar är bruna och nästan utan teckning, och de väger omkring 1 g. Deras

strupe är vitaktig till brun, och det är det säkraste kännetecknet gentemot *Lacerta bilineata*, vars ungar redan har grön undersida på huvudet.

Arten räknades länge som en och samma art tillsammans med *Lacerta bilineata*. De vuxna djuren kan inte skiljas åt säkert, men arterna är genetiskt olika, äggen kläcks senare hos *L. viridis*, och en del av honorna från korsningar är sterila. Djur i handeln kan därför vara felbestämda: känner man inte till djurets ursprung är artnamnet osäkert.

Djuret är snabbt, skyggt och vaksamt och vänjer sig bara långsamt vid närhet. Det är ett djur att titta på och sköta, inte att hantera. Vuxna hanar är starkt revirhävdande och får inte bo tillsammans med en annan hane.

Utbredning och livsmiljö

Lacerta viridis lever från Österrike, Tjeckien, Slovakien och Ungern över hela Balkan till Svarta havets kuster i Rumänien, Moldavien, sydvästra Ukraina och Turkiet, där den följer Svartahavskusten österut. Mot sydväst når den Slovenien, Kroatien och nordöstra Italien, mot söder Albanien, Nordmakedonien och Grekland, även Samothraki och Euboia.

I Tyskland lever den bara i två små, isolerade bestånd: på Donaus sluttningar vid Passau och på ett tidigare militärområde i Niederlausitz i Brandenburg. Arten har flera former i Turkiet och på Balkan, men deras status som underarter är oklar.

> **Naturlig utbredning:** Tyskland, Österrike, Tjeckien, Slovakien, Ungern, Italien, Slovenien, Kroatien, Bosnien och Hercegovina, Serbien, Montenegro, Albanien, Nordmakedonien, Grekland, Bulgarien, Rumänien, Moldavien, Ukraina och Turkiet.

LIVSMILJÖ

Lacerta viridis lever på öppna, varma och soliga platser med gömställen i närheten: torrmurar, vingårdar, skogsbryn med trädrötter och stubbar, buskage och öppna sandytor. I Niederlausitz lever den i ljusa tallskogar på lös sandmark, där äggen utvecklas så länge växttäcket är öppet. Vid nordgränsen är bestånden små och isolerade.

På natten och under den kalla delen av året drar djuren sig ner i jordhål. Vuxna djur lämnar vinterkvarteret i slutet av mars och början av april, hanarna först och honorna några veckor efter. Parningen sker i maj, och äggen läggs i jordhål. I Brandenburg lägger honorna en äggkull per år, längre söderut normalt två. Äggen utvecklas långsamt i den svala jorden, och ungarna kläcks från slutet av augusti. Hanarna söker vinterkvarter omkring slutet av september, honorna kort därefter, och ungarna är aktiva längst för att hinna växa till före vintern.

Vintern är kall och varar fyra till sex månader. Djuren ligger helt inaktiva i frostfria jordhål.

Skötsel

TERRARIET

Lacerta viridis är stor och aktiv, klättrar gärna och använder hela utrymmet. Ett par eller en hane med två honor ska ha ett terrarium inomhus på minst 150 × 60 × 75 cm (längd × bredd × höjd), och större är bättre. Ett terrarium på 90 × 40 × 40 cm är för litet för vuxna djur.

Den bästa lösningen är ett terrarium utomhus i full sol på minst 2 × 1 m, vänt mot söder och med sluttande bakvägg, så att det bildas solvända sluttningar. Där får djuren solljus, naturlig dygnsrytm, svala nätter och frisk luft. Delar av glaset eller locket ska kunna tas bort på sommaren, så att solen når djuren direkt. En hög, genomskinlig vägg ger lä för vinden och förlänger solen på kvällen. I ett tempererat nordeuropeiskt klimat kan djuren stå ute från maj till september. Hållning utomhus året runt kräver ett frostfritt vinterkvarter djupt i dränerad jord, men det är säkrare att ta in djuren för en vintervila där temperaturen kan styras (se Temperatur). I nordeuropeiskt klimat kan man inte räkna med att äggen kläcks utomhus, så de ska i inkubator.

Inred med en blandning av torrt och lätt fuktigt bottensubstrat: sand och grus i den torra delen och ett 5 cm djupt jordlager i den fuktiga delen. Platta stenar, rotstubbar, barkbitar och grenar ger solplatser och gömslen, och växter som lavendel, timjan och murgröna ger skydd. Bakväggen kan kläs med bark, så att djuren kan klättra. Locket ska vara tätt och av nät, eftersom djuren klättrar ända upp till det. Gör gärna gömslen i båda ändar.

En hona som ska lägga ägg ska ha en plats med lös, lätt fuktig jord. En fördjupning på ca 10 cm fylld med torv, jord och sand och täckt av en platt sten är lätt att genomsöka när äggen ska tas ut. Har hon ingen lämplig plats gräver hon runt i hela terrariet och kan bli äggbunden.

Håll bara en hane i varje terrarium. Högst två honor kan bo tillsammans med honom, och terrariet ska ha många gömslen, så att en underlägsen hona kan dra sig tillbaka.

Läs mer: Inkubation av ägg Läs mer: Vintervila och årstider

TEMPERATUR

Lacerta viridis är en solälskare, och aktiva djur i naturen har en kroppstemperatur på omkring 34 °C. Solplatsen ska ha en yttemperatur på 38-45 °C, mätt med en infraröd termometer, och luften i resten av terrariet ligger på 22-30 °C på dagen, så att det finns en tydlig gradient från varm till sval ände. Använd spotlampor riktade mot platta stenar, och skydda lamporna mot beröring.

På natten får temperaturen sjunka till 12-18 °C. Det motsvarar naturlig avkylning utomhus och ett svalt rum. Nattvärme är inte nödvändig.

Vintervilan är nödvändig och en förutsättning för avel. I naturen ligger djuren i dvala i fyra till sex månader. I fångenskap trappas ljus och värme ner under ett par veckor från september-oktober. Utfodringen upphör, men djuren hålls över 13 °C i minst två veckor efter sista målet, så att tarmen är tom, innan temperaturen sänks till 4-6 °C i 8-12 veckor. Ett kylskåp utan frysfack eller en kall, frostfri källare med två termometrar är det säkraste. Djuren ligger i en låda med lätt fuktig, inte blöt, jord, sand och löv, så att de kan gräva ner sig. De ska vara ordentligt uppgödda under sensommaren och hösten och vara friska och fria från kvalster och inälvsmaskar (se Hälsa). Utomhus övervintrar djuren i rör eller kammare som går minst 40 cm ner i dränerad jord, och vid hård frost täcks området med 20 cm halm eller löv; i nordeuropeiskt klimat är den lösningen osäker. Vilan avslutas genom att temperatur och ljus ökas igen. Se även temat om vintervila.

Läs mer: Värme och temperatur

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Luftfuktigheten ska ligga på 40-60 %, med en något fuktigare och en torr del, så att djuren själva kan välja. Terrariet ska ha god ventilation, och bottensubstratet får inte vara ständigt blött, eftersom det ger hudproblem och kvalster.

Djuren dricker mycket, särskilt efter vintervilan och under varma perioder, och efter vintervilan dricker de ofta i flera dagar innan de börjar äta. Ställ fram en låg vattenskål och byt vattnet varje dag. Spraya då och då vatten över växter och stenar, så att djuren kan slicka i sig dropparna.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

LJUS OCH UVB

Lacerta viridis är dagaktiv och solar sig flera timmar varje dag, så den ska ha kraftigt ljus och UVB. Utomhus kommer UVB från solen. Inomhus används ett UVB-rör för Ferguson-zon 3 över solplatsen, så att djuret får ett UV-index på 3-5 vid ryggen; avståndet avgörs med en UV-mätare. Glas stoppar UVB, så röret ska sitta inne i terrariet eller över nät.

Dagslängden följer årstiden: 9-12 timmar med lysrör, och värmespotten är tänd 5-7 timmar mitt på dagen. Ljuset ska minska på hösten och öka på våren, annars kommer inte djuren i takt med vintervilan. Byt UVB-rör enligt tillverkarens anvisning.

Läs mer: Ljus och UVB

UTFODRING

Lacerta viridis lever av skalbaggar, gräshoppor, larver, flugor, nattfjärilar, spindlar, daggmaskar, gråsuggor, snäckor och andra smådjur, och stora djur tar också små ödlor. Nyfödda möss tas ibland, men är inte nödvändiga.

Ge en varierad kost: syrsor, gräshoppor, mjölmaskar, kackerlackor, larver, flugor, daggmaskar och små snäckor, i storlekar som djuret kan svälja hela. Foderdjuren ska själva vara väl gut-loadade. Pudra fodret med kalk och då och då med ett vitaminpreparat med D3, oftare om djuren inte får UVB. Krossat sepiaskal på botten ger extra kalk.

Ungar utfodras dagligen med små syrsor och andra små insekter. Vuxna utfodras varannan dag under den aktiva säsongen, så mycket som de äter på några minuter. Efter vintervilan äter djuren bara lite de första veckorna. Under sensommaren och hösten utfodras de rikligt, så att de har reserver till vintern. Undvik övervikt resten av året.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

BETEENDE OCH HANTERING

Lacerta viridis är snabb, vaksam och skygg. Ett nytt djur behöver lång tid för att komma till ro och gömmer sig vid varje närmande tills dess. Utfodring med pincett gör djuret tryggt. Undvik att gripa tag i det, eftersom svansen kastas av vid stress.

Hanarna är revirhävdande och slåss våldsamt, så bara en hane kan bo i ett terrarium. Honorna kan vara aggressiva mot varandra, särskilt på våren och när de bär ägg, och en dräktig hona kan försvara äggläggningsplatsen så våldsamt att de andra djuren måste tas bort. Ett par eller en hane med två honor i ett stort terrarium med många gömslen är möjligt; ett par är det säkraste. Hanen följer honan tätt under parningstiden och kan bita henne, så kontrollera om honan har sår.

Arten bör inte dela terrarium med andra arter. Flytta djuren så sällan som möjligt, eftersom flyttning stressar och minskar chansen till avel.

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Hanen har större huvud, kraftigare lårporer och bredare svansrot än honan, och under parningstiden syns den blå strupen. Honan är ofta ljusare grön med ljusa linjer. Hos ungar kan könet först ses efter några månader, och misstag är vanliga.

Arten blir könsmogen vid 1-3 års ålder; i södra bestånd tidigast. Ungar som hålls varma genom vintern i stället för att vila växer snabbare och blir tidigare könsmogna, men det stör djurens årsrytm och rekommenderas inte. Använd bara friska, fullvuxna honor i avel.

PARNING

Parningen följer efter vintervilan. Efter vilan är djuren slöa och solar sig mycket; hanen vaknar först, honan några veckor senare. Hanen byter hud och får sin parningsdräkt. Parningen börjar när båda är aktiva, vanligtvis ca en till tre veckor efter att honan har vaknat. Hanen närmar sig honan, knuffar till hennes flanker och biter sig fast i svansen, medan hon släpar med honom. Därefter byter han grepp till flanken, och parningen sker.

Flera parningsperioder kan följa efter varandra, ofta efter varje äggkull. Håll koll på djuren de första dagarna, och skilj dem åt om honan får sår.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Honan lägger äggen 2-4 veckor efter parningen. Äggkullen är 4-24 ägg, oftast 5-13; unga honor lägger minst. I naturen lägger honan 1-2 äggkullar per år, men i terrariet lägger många honor fler.

Tre till fem dagar före läggningen gräver honan runt i hela terrariet, och strax före läggningen gräver hon målinriktat på ett ställe. Där ska det finnas lös, lätt fuktig jord. Ta ut äggen så snart de är lagda, eftersom regn kan få dem att ruttna och värme kan torka ut dem. Honan kan försvara äggläggningsplatsen, så var försiktig.

INKUBATION

Äggen läggs i ett fuktigt substrat, till exempel vermikulit, i en sluten låda med lite ventilation, så att de inte ligger i vatten. Inkubationstemperaturen är 26-28 °C, och vid den kläcks äggen efter 70-100 dagar, i naturen i Brandenburg först efter 81-132 dagar. Det är längre än hos *Lacerta bilineata*, som inkubationstemperaturen är lånad från. Friska ägg är fasta och fyllda, ofta med en rosa ton; ägg med många bucklor är ofta obefruktade.

UPPFÖDNING AV UNGAR

Ungarna väger omkring 1 g vid kläckningen och börjar jaga efter två-tre dagar. Ge små syrsor, små mjölmaskar, gråsuggor och ängsplankton, pudrade med kalk.

Håll ungarna i ett litet, torrt och varmt terrarium med sand, platta stenar, torrt gräs och en vattenskål. En spot på 25 W håller värmen, och dagslängden är 12 timmar. Ett torrt terrarium minskar problem med kvalster och fästingar. Ungarna kan bita varandra i svansen, så många gömslen och gärna grästuvor hjälper. Könet kan oftast ses efter några månader.

När ungarna är halvvuxna kan de flyttas till ett större terrarium eller utomhus. Små eller svaga ungar ska inte ha vintervila det första året, utan hålls vakna och utfodrade.

Hälsa och vanliga misstag

De flesta problem beror på för lite värme, för lite UVB, ensidigt foder eller för lite utrymme. De typiska är:

- Skelettsjukdom vid för lite UVB och kalk. Ge UVB eller sol, och pudra fodret.
- Kvalster och fästingar, särskilt vid fuktigt bottensubstrat och utomhus. Håll bottensubstratet torrt, och titta över djuren vid varje utfodring.

- Inälvsmaskar och andra parasiter. Nya djur ska i karantän, och ett avföringsprov hos veterinären före vintervilan är en god idé.
- Sår efter strider eller parning. Skilj djuren åt vid sår.
- Förlorad svans. Den växer ut igen, men med en broskstav i stället för kotor.
- En dålig vintervila: magra, sjuka eller för varmt övervintrade djur kan dö. Är djuret sjukt eller underviktigt ska det inte ha vintervila.
- Äggläggningsbesvär om det inte finns en lämplig plats. Honan är orolig och gräver; sök veterinär om hon blir svag.

Lacerta viridis blir upp till omkring 10 år i fångenskap.

Ett friskt djur har klara ögon, en fyllig svansrot, slät hud och god aptit. Sök en veterinär med erfarenhet av kräldjur om djuret inte äter, går ner i vikt, andas med öppen mun eller är slött.

Läs mer: Karantän och hygien

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.